

CRKVA I CRKVENOST DANAS

Dušan MORO, Makarska

Sažetak

Rad želi dati panoramsku sliku osnovnih problema s kojima se sučeljava Crkva i sam pojam crkvenosti danas, na kraju 20. stoljeća. To su, prije svega, sekularizacija društva, te pluralističko i postmodernističko obilježje cjelokupne društvene stvarnosti.

U prvi su plan stavljeni modernizam i postmodernizam, kao dvije struje koje su obilježile 20. stoljeće, i njihovo pogibeljno djelovanje.

Na sve te struje i opasnosti, kao i na svjetonazore, Crkva odgovara i treba odgovoriti pojačanom sviješću o svojem proročko-kritičkom poslanju i vjernošću naučavanju Drugoga vaticanskog koncila.

Ključne riječi: Crkva, društvo, pluralizam, postmoderna, proročka funkcija Crkve.

Uvod

Početak ovog stoljeća, točnije 1920., Romano Guardini je pisao: »Crkva se budi u dušama!«

Ta činjenica i očekivanje koje iz toga proizlazi, budilo je mnoge nade.

Istovremeno, neposredno nakon Drugoga svjetskog rata i velikih krvoprolića, razaranja i opustošenosti koje je svijet tako razorno doživio, Ida Friedericke Goerres u svojoj značajnoj knjizi donosi sasvim oprečnu sliku i viđenje sadašnjosti i budućnosti. Parafrazirajući Guardinija, ona kaže: »Postoji (dogada se) buđenje Crkve u dušama! Ali, postoji također i *umiranje Crkve u dušama*. Mi to doživljavamo oko nas, u našoj sredini, i to rijetko kao neki nagli lom pod nenadanim udarom neke katastrofe... nego, to je sporo, neprimjetno i polagano umiranje zbog hlađenja i osiromašenja, zbog duhovne pothranjenosti i okorjelosti.«¹

Taj proces koji se zbivao i još uvijek se zbiva na svjetskoj pozornici u 20. stoljeću iz višestrukih razloga zaslužuje posebnu pažnju.

¹ I. F. GOERRES, *Die leibhaftige Kirche. Gespräch unter Laien*, Einsiedeln, 1994., 7.

Mnogi su, s pravom, ovo stoljeće nazvali »stoljećem Crkve«, stoljećem u kojem su Crkva i nauka o Crkvi doživjele najsvjetlije trenutke, koji su dosegli svoj vrhunac na Drugom vatikanskom saboru i u njegovim dokumentima o Crkvi. Bio je to »sabor Crkve o Crkvi!«

S druge strane, ovo stoljeće, posebice nakon Drugoga vatikanskog sabora, i u očekivanju trećeg tisućljeća kršćanske povijesti, pokazuje zabrinjavajuće trendove, koji se posebno odnose na Crkvu i koji jasno pokazuju da se »umiranje Crkve u dušama« mnogih uistinu ostvaruje i poprima gotovo zastrašujuće dimenzije.

Njih je, gotovo proročkim viđenjem i opisom, najavio veliki Martin Buber, kada je 1953. napisao: »Zamračenje nebeskog svjetla, Božje pomračenje jest, u stvari, obilježje svjetskog vremena u kojem mi živimo.«²

Stvarnost i opseg takvog razvoja najbolje ocrtava pitanje i naslov koji je poznati francuski povjesničar i istraživač religija Jean Delumeau dao svojoj knjizi: »*Umire li kršćanstvo?*«³

Događa se, i sve više se povećava, onaj paradoks suvremenog svijeta i suvremenog kršćanskog življenja: što se više poznaje, uči, razvija i proširuje nauka o Crkvi i samoj crkvenosti, to je sve manji broj autentičnih kršćana, onih koji slušaju i prihvaćaju njezino učenje, navještaj i svjedočenje za Isusa Krista i njegovu Radosnu vijest.

Heinrich Fries, jedan od velikih znanstvenih, crkvenih auctoriteta, piše: »Crkva vidi sebe izloženu valovima kritike, polemike i izrugivanja, koji je pokušavaju odgurnuti na rubove; učiniti je potpuno nedjelotvornom i svakodnevno joj svjedočiti njezinu beskorisnost i suvišnost... Demokracija se izjašnjava za bezgraničnu religioznu slobodu te i Crkvama otvara prostore za vlastito ostvarivanje. Ali u društvu se razvila klima, u kojoj se nezadovoljstvo (mrzovolja) prema državi i prema politici prenosi i na Crkve. Posljedica je da se godišnje mnoge tisuće oprašaju od nje, jer se, kako se kaže, nju više ne treba; jer ona nema ništa ponuditi.«⁴

Proširuju se razina i stupanj same pripadnosti Crkvi, polazeći od kategorije redovitih, stalnih i vjernih članova Crkve, preko onih koji su samo 'korisnici' njezinih usluga, pa do 'distanciranih', indiferentnih, apatičnih, i čak žestokih protivnika Crkve, njezinog tumačenja i izlaganja kršćanske nauke. Čini se da se dihotomija i kriva alternativa, koja je prisutna u krilatici: »*Krist – Da, Crkva –*

² M. BUBER, *Gottesfinsternis. Betrachtungen zur Beziehung zwischen Religion und Philosophie*, Zürich, 1953., 31.

³ J. DELUMEAU, *Stirbt das Christentum?*, Dt, Olten, 1978., 153 f.; Usp. J. WERBICK, *Vom entscheidend und unterscheidend Christlichen*, 7.

⁴ H. FRIES, »Kirche: Licht auf dem Berg oder Stolperstein«, u: *Kleines Credo*, 88.

Ne!« ostvarila u svim svojim elementima i da postaje masovna pojava mnogih kršćana, posebice u bogatim, industrijskim, postindustrijskim i konzumističkim društvima. Sva se ta društva, nazivana mnogim imenima, definiraju kao postmodernistička društva, kao '*društvo doživljajnosti*' (G. Schulze), društva strukturalnog, kulturalnog i individualnog pluralizma.⁵

To su društva u kojima se, prema mišljenju i analizi J. B. Metzja ostvaruje velika kriza, kriza koja nije više 'kriza Crkve', ili Crkava i crkvenih zajednica, nego je to »kriza koja zadire dublje: koja se nikako ne smije povezati sa samim stanjem Crkava; to je kriza koja je postala '*krizom Boga*'... Tu 'krizu Boga' nije lako dijagnosticirati, jer se ona prikriva, kako unutar, tako i izvan kršćanstva u nekoj religiji prijateljskoj atmosferi. Mi živimo u nekoj vrsti religiozno-oblikovane 'krize Boga'. I krilatica glasi: '*Religija – Da!, Bog – Ne!*«, gdje se taj 'Ne' ne smatra kategoričkim u smislu velikih ateizama... Religija kao ime za snove o sreći oslobođenoj od boli; kao mitsko očaranje duša, kao psihološko-estetsko naslućivanje nevinosti za ljude, da! Ali Bog, Bog Abrahamov, Izakov, Jakovljevi, Bog Isusa Krista?...«⁶

Stoga je potrebno dublje promotriti tu pojavu, vidjeti joj uzroke i pokušati dati neke odgovore na tako akutan problem našeg vremena i suvremenog kršćanstva, posebice u Europi, na prostorima gdje je kršćanstvo tisućljećima prisutno i gdje je dalo snažan pečat zapadnoj kulturi.

Zato nisu bez osnove govor i upozorenja koji se odavno čuju i koji su »glas vapijućeg u pustinji«, da je Europa i suvremeno, zapadno društvo, već odavno »misijska zemlja«, da je potrebna »nova evangelizacija« i novi programi, ozračje i zamah, također unutar same Crkve i njezinih hijerarhijskih i ostalih struktura. Time bi se dao doprinos prevladavanju krize koja je »znak i obilježje« našega vremena.

Pluralističko i postmodernističko društvo i njegova obilježja

Sekularizacija kršćanstva i kršćanskog društva

Sekularizacija u širem smislu riječi predstavlja proces i nastojanje suvremenog čovjeka da se oslobodi crkvenog tutorstva i držanja njezine nauke. Emancipacija društva i pojedinca u odnosu na Crkvu, na političkom, kulturalnom, društvenom, ekonomskom, doktrinarnom i duhovnom polju prikazuje sekularizaciju

⁵ Usp. M. N. EBERTZ, »Ich weiss, was ich brauch...Gründe und Hintergründe nichtkirchlicher Religiosität, u: *Glauben ohne Kirche*, 19–74.

⁶ J. B. METZ, *Diagnosen der Zeit*, Düsseldorf, 1994., 77.

kao proces u punom smislu riječi, koji toliko privlači, zadobiva svoju snagu i sve se više širi, osobito u zapadnom – kršćanskom svijetu.

Ona je popraćena sve većom i žešćom kritikom Crkve, njezine prošlosti i sadašnjosti; sve se češće čuju razne krilatice i zamamni naslovi. Jedna od njih je i izreka da su »religije zatajile«. »Crkve su na kraju« i one nemaju više što reći suvremenom čovjeku i ovakvoj civilizaciji i načinu života koji sve više poprima crte individualizma, autonomnosti i odbacivanja tradicije.

»Hoće se reći«, kako je to pisao već u vrijeme Drugoga vatikanskog sabora Tomislav Šagi-Bunić, da »religije (Crkve, D. M.) više nisu sposobne da čovječanstvo okupe oko viših vrednota, da saberu plemenite ljudske energije za konstruktivno prevladavanje i nadilaženje razornih tendencija, da odgoje čovjeka za poštivanje sklada, reda, zakonitosti, pravičnosti, sveljudske solidarnosti.

Hoće se reći, da religije nisu odigrale svoju ulogu u posljednja stoljeća naglog razvitka civilizacije i naglog ujedinjavanja svijeta; one nisu uspjele da svijetu, koji se otkrio kao jedinstvena cjelina, priskrbe odgovarajuće duhovno jedinstvo i dadu čvrsto središte životnih stremljenja! Kad se to kaže, onda ljudi imaju pred očima prvenstveno katoličku Crkvu.⁷

Ali, ne treba se zavaravati! Proces i korijeni sekularizacije, sekulariziranog i laiciziranog pogleda na svijet, te prodiranje svjetonazora koji ostavljaju sve manje prostora religijama, Crkvama i crkvenim zajednicama sežu mnogo stoljeća unatrag, duboko su ukorijenjeni i izviru iz mnogih filozofskih, društvenih, pa i političkih učenja. Naime, sekularizacija je proces i nastojanje koje se primjećuje u svakom razdoblju Crkve i njezine povijesti, a započinje svoj jači rast i beskompromisnije nastupanje u novom vijeku, posebice nakon Francuske revolucije (1789.). G. Martelet je definira kao »proces u kojem ljudi nastoje učiniti djelotvornima (važecima) svoja prava i svoju neotuđivu slobodu u odnosu na neku religioznu instancu, koja, čini se, nastoji da ih onemoguću, ili se tome stvarno suprotstavlja«⁸

Svakako, proces sekularizacije, laicizacije i sve većeg kritičkog i negativnog stava prema Crkvi, Crkvama, pa čak i prema religijama, ima duboke korijene u zapadnoj civilizaciji te se može višestruko promatrati i dijeliti. G. Martelet ga dijeli u tri razdoblja, tri različita vida, koja obuhvaćaju nekoliko stoljeća i koja imaju svoje jasne ciljeve i dostignuća koja se ne mogu zanijekati.

– Prvo razdoblje on naziva »sekularizacijom prvog reda (vrste) ili afirmacijom ljudske nezavisnosti«.

⁷ T. ŠAGI-BUNIĆ, *Kršćanstvo ne može biti umorno* (ciklostilom), Split, 1962., 109–110.

⁸ G. MARTELET, *Teologia del sacerdozio. Duemilla anni di Chiesa in questione*, Brescia, 1986., 21.

– Drugo razdoblje, ili »sekularizacija drugog reda, ili kulturalno smanjivane kršćanskog sadržaja«.

To razdoblje započinje s prosvjetiteljstvom, a izražava se kod mnogih pisaca, pjesnika, filozofa, od kojih je vrijedno spomenuti Lessinga, Kanta, Hegela.

To je razdoblje u kojem »sekularizacija ne označava više samo *legitimnu autonomiju čovjeka*, nego izražava, kao dodatak, i fenomen *redukcije* kojoj je objekt kršćanstvo. Ako je Crkva, doista, i stvarno pridonijela u izgradnji čovjeka, taj čovjek, udaljujući se od nje, ne nosi više sa sobom vrijednosti koje je upravo naglašavala (uzvisivala) Crkva.«⁹

– Sekularizacija trećeg reda, ili treće vrste, ili željeno ukidanje vjere.

To je proces sekularizacije koji je najočitije i najupečatljivije prisutan kod Nietzschea, koji dovodi taj proces do kraja i postaje njegov idealni predstavnik.¹⁰

Nietzsche je pisao: »Bog je mrtav! Što su još ove Crkve, ako ne grobovi i nadgrobni spomenici Bogu?«¹¹

To je tip sekularizacije koji, u svojim posljednjim analizama i zaključcima, ide za tim da obezvrijedi, čak da potpuno uništi i izbriše kršćanstvo s lica zemlje.

Ali, na sreću, sve prognoze i očekivanja sekularizacije i proroka sekulariziranog društva, posebice onih s kraja 19. stoljeća nisu se ostvarile, niti je razvoj išao onim tijekom i u onim razmjerima kako su oni predviđali i željeli. Crkva nije nestala sa svjetske pozornice i interes za Crkvu je, naprotiv, porastao!

Ipak, mora se reći da je taj razvoj društva i društvene svijesti, kao i njegovi mehanizmi mnogo doprinio sadašnjem stanju i krizi koja se osjeća i koja je najupečatljivija na kraju stoljeća i tisućljeća. Zato će W. Kasper zaključiti: »aktualnost Nietzscheove problematike je očita. Njegova mi misao izgleda, u mnogim svojim vidovima, aktualnijom od one K. Marxa; misao koju su mnogi u posljednjem desetljeću razumjeli kao izazov Crkvi. Nietzsche naglašava, čini mi se, na najjasniji način, bolje od svih drugih mislilaca, stanje u kojem se nalazi danas Crkva, i u kojem se odlučuje o njezinoj budućnosti.«¹²

Modernizam i postmodernizam

Kršćanstvo 20. stoljeća obilježeno je i stalno ga, više ili manje prati pritajena borba i suprotstavljanje idejama i tendencijama modernizma.

Nastavši na kraju 19. stoljeća i zadobivši svoje glavne značajke oko 1900-te godine, modernizam je neprekidno prisutan. U drugoj polovici 20. stoljeća on će

⁹ *Isto*, 22.

¹⁰ *Usp. isto*, 31–32.

¹¹ W. KASPER, *Orientamenti della fede per il futuro*, Brescia, 1980., 83.

¹² *Isto*, 86.

se čak još više razviti i nazvati se postmodernizmom. Taj postmodernizam prevladava posljednjih desetljeća i, može se reći, postaje najznačajnijom oznakom prijelaska stoljeća i tisućljeća!

Ali, što su to zapravo modernizam i postmodernizam?

Modernizam, u kršćanstvu, jest svjetonazor koji ima duboke korijene i koji dolazi do vrhunca na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

J. J. Heanney drži da se modernizam u kršćanstvu, kao filozofsko-teološko viđenje svijeta i njegovih procesa, može izvesti iz četiri temeljna izvora koji se, ujedinjeni, smatraju korijenima tog svjetonazora koji će uzimati maha i zadavati silnu glavobolju Katoličkoj Crkvi i njezinoj hijerarhiji, sve do početka Prvoga svjetskog rata, a i poslije.

»To su:

a) prevlast površnog eklekticizma u filozofiji i među katolicima, ujedinjenog s jakim neokantizmom i pragmatizmom;

b) u teologiji, sve veće i rastuće nezadovoljstvo s previše statičnim neoskolasticizmom;

c) u znanostima, razvoj biološke, evolucijske teorije i rast povijesne metode;

d) na kraju, jednako značenje, do tada još neprihvaćenog odnosa koji se mijenja, između Crkve i društveno-političkog ustrojstva.¹³

Jači zamah i očitovanje modernizma vidjet će se u Katoličkoj Crkvi, i uopće u kršćanstvu, nakon izlaženja enciklike »Aeterni Patris« pape Leona XIII. (4. 8. 1879. godine), koja promovira neoskolasticizam kao jedino rješenje i metodu filozofsko-teološkog razmišljanja i razvoja nauke. To je obnova tomističke metode u filozofiji i teologiji u katoličkim školama i na učilištima. Takav način i metodološki pristup zaboravlja i ostavlja po strani nove poglede i nove, suvremenije ideje koje su u kršćanstvu, posebice u protestantskim zemljama, započele sa Schleiermacherom, oko 1800-te godine, a u katolicizmu s Tübingenskom školom i djelima J. A. Möhlera, Dreyea, Kuhna, a poslije, i djelovanjem J. H. Newmana (u tom smislu značajno je njegovo djelo »Razvoj kršćanske nauke« iz 1845. godine).

Krajem stoljeća pojavit će se M. Blondel s djelom »L' Action« (1893.), u kojem će istaknuti cjelovitost čovjeka, a ne »samo i isključivo njegov intelekt, koja igra životnu ulogu u pristupu Bogu i u razumijevanju predaje«.¹⁴

Središta modernizma postale su Francuska, Engleska, Italija i Njemačka. Rasprave i novi pogledi koji će se sve više probijati, postajat će dijelom shvaća-

¹³ J. J. HEANNEY, »Modernism«, u: *New Catholic Encyclopedia*, IX, Jack Heraty, Inc. Palatine, Ill., 1981., 991–995 (991).

¹⁴ *Isto*, 991.

nja i tumačenja stvarnosti i njezinog razvoja, počevši od filozofije, teologije, prirodni, povijesnih i društvenih znanosti, pa sve do kulture, politike i književnosti.

Crkva i crkveno učiteljstvo reagirat će na te ideje i prozret će opasnosti prisutne u tom svjetonazoru, koji je počeo okupljati sve veći broj članova iz redova Katoličke Crkve i drugih kršćanskih Crkava i zajednica.

Sv. Oficij će objaviti dekret »Lamentabili« (3. 7. 1907.), a zatim će papa Pio X. objaviti i okružno pismo, encikliku »Pascendi« (8. 9. 1907.), koji će otkriti i upozoriti na pogubnost cjelokupnog modernističkog programa.

»Pascendi« je osudila i »teorije o dogmi i biblijskom kriticizmu, koje su imale agnostičko, imanentističko-evolucijsko i anti-intelektualno utemeljenje«¹⁵. Sve u svemu, modernizam je bio »ideološko usmjerenje, tendencija, ili pokret unutar Katoličke Crkve, koji je jasno izronio u posljednjim godinama 19. stoljeća i ubrzo je zamro oko 1910. godine, nakon službene osude. Samo pojedinačno i sporadično organiziran, on je imao obilježje antagonizma prema svakom crkvenom auktoritetu, bio je vođen vjerovanjem u prilagodljivost Crkve u onome što se smatralo zdravim u modernom mišljenju, čak i na uštrb i na radikalno mijenjanje same biti Crkve.«¹⁶

Bez obzira na to što je modernizam kratko trajao, te ubrzo i službeno nestao, čini se da su se njegove ideje i cjelokupni svjetonazor duboko odrazile i, iako pritajene, ponovno su se naglo proširile u životu Crkve i cijelog kršćanstva, u sljedećim desetljećima.

To će imati vrlo velike posljedice koje tek sada postaju očitima, vrlo im se teško suprotstaviti i pronaći protulijek.

Najteža posljedica jest u nastojanju modernizma da se potpuno 'oslobodi' *baštine* i predanog nauka koji se temelji na prošlim i objektivnim činjenicama.¹⁷

One su, naime, objektivno dane i kao prošle, uvjetuju oblikovanje crkvene sadašnjosti i budućnosti.

Tako je moderna i modernizam dovršila i dovela do posljednjih zaključaka ono što je započelo s novim vijekom, evolucijskim idejama, idejama prosvjetiteljstva i drugim idejama iz sredine 19. stoljeća. Hans-Joachim Hoehn zaključuje: »Izgledalo je, kao da je to samo još pitanje vremena, da će i povijest religije doći svome kraju. I što je moderna postajala modernijom, to je, sve više i više držala suvišnjim sve drugo što nije tehnika i znanost.«¹⁸

¹⁵ Isto, 994.

¹⁶ Isto, 995.

¹⁷ Usp. isto, 991–995.

¹⁸ H.-J. HOENN, *Gegen Mythen. Religionsproduktive Tendenzen der Gegenwart*, Quaestiones disputatae 154, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1994, 11.

U biti, to je ostvarenje one iskonske težnje *čovjeka za autonomijom*; težnje da se oslobodi svega onoga što ga sputava, bilo u prošlosti, bilo u okvirima aktualnog života i u procesima društveno-znanstvenog razvoja.

Čovjek novoga doba i modernizma jest čovjek koji je bitno i isključivo okrenut prema onom što će biti, što treba dosegnuti, što je ostvarivo snagama uma, silnim mogućnostima ljudskog intelekta i dostignućima tehnike. Okrenut je samo, i gotovo isključivo, prema budućnosti, prema onom što dolazi, ili će doći.

To lijepo izriče Werner Schreer, kada sintetizira to cjelokupno uvjerenje i temeljni stav moderne i modernizma: »Sada više nije sadašnje (sadašnjost), nego samo zacrtana budućnost, mjerilo svih stvari. Stoga je 'napredak' čarobna riječ novog doba. Ali, ondje gdje vlada napredak, prošlost postaje pukom pretpovijesću. Stoga se može novo doba opisati kao 'gubljenje prošlosti'. Tradicije će se, odsada, smatrati kao kontingentne; kao 'čisto povijesne' i zato kao nešto što ne obvezuje.«¹⁹

Modernizam će biti izvorište još radikalnijeg svjetonazora i promatranja cjelokupne društvene i religiozne stvarnosti. To je *postmodernizam*, ili *postmodernost*.

Sam se naziva tako, jer dolazi »poslije« modernizma. Čini se da je u posljednja dva do tri desetljeća snažan i da dolazi sve više do izražaja u prijelaznim godinama kraja stoljeća i tisućljeća. Iako je taj pojam i svjetonazor još uvijek vrlo teško, i gotovo nemoguće u potpunosti definirati, o njemu se sve više govori, piše, raspravlja te on postaje sve češćim pratiocem suvremenog kršćanskog i intelektualnog sučeljavanja.²⁰

Ipak, čini se da je najkarakterističnije obilježje tog postmodernističkog pristupa svemu oko sebe odbacivanje i vrlo niska cijena koja se pripisuje budućnosti. »Postmoderna je, stoga, viđenja da je temeljni koncept novog doba i moderne, unatoč svim dostignućima, propao! Novo doba nije već samo zbog toga što je novo, također i bolje! Postmoderna je 'svijest' koja ima iza sebe mnoge svjetove – također i one za koje bi htjela da budu lijepi i novi. Na pitanje što mi to, pred sobom, imamo, postalo je nemoguće odgovoriti. Postmoderna se može, dakle, dodatno opisati kao 'gubitak budućnosti'. Ni prošlost, a ni budućnost ne pru-

¹⁹ W. SCHREER, »Kirche. Aus alter Erfahrung zu neuem Aufbruch«, u: *Kirche-Postmodern überholt?*, 36–56 (37).

²⁰ O postmodernizmu postoji već opširna literatura i na hrvatskom jeziku. Vidi J. JUKIĆ, *Lica i maske Svetoga*, KS, Zagreb, 1997.; usp. još J. BERGER (ur.), *Die Moderne-Kontinuitäten und Zäsuren*, Göttingen, 1986.; K. GABRIEL, *Christentum zwischen Tradition und Postmoderne*, QD 141, Freiburg–Basel–Wien, 1992.; J. HOMEYER – G. STEINS (ur.), *Kirche-Postmodern überholt?*; P. L. BERGER, *Sehnsucht nach Sinn. Glaube in einer Zeit der Leichtgläubigkeit*, Frankfurt/M–New York, 1994.; P. SLOTERDIJK, *Eurotaoismus. Zur Kritik der politischen Kritik*, Frankfurt/M, 1989.

žaju nam sada neku Arhimedovu točku, na kojoj bi se mogla graditi cjelina i koja bi se mogla ispuniti smislom.«²¹

Sučeljena s takvim tendencijama i svjetonazorom koji postaje duhovno, kulturno, kulturološko, političko i životno obilježje mnogih, Crkva se nalazi u velikim poteškoćama u raskoraku i odbacivanju svega onoga na čemu se ona utemeljuje. Postmodernizam se može objasniti kao »istovremenost nejednakovremenitog, zajedničko opstojanje heterogenoga; miješanje nemjerljivoga pojavljuje se, na taj način, kao dijelovi opstojnosti post-moderne kulture i kao potpisi neke post-kršćanske religioznosti. Time nastaje... u mnogostrukom vidu paradoksalno, prolazno stajalište. Moderna je dovela stabilizirane, religiozne sustave do erozije (urušavanja, propadanja).«²²

Nasuprot tome, kršćanstvo počiva na drugim temeljima. Ono se utemeljuje na *objektivnom, povijesnom događaju* – događaju Isusa Krista, njegovom utjelovljenju, naviještanju Kraljevstva nebeskog i njegovom vazmenom otajstvu, tj. smrti i uskrsnuću. Kršćanstvo je usmjereno prema budućnosti, prema konačnom objavljenju i dolasku kraljevstva Božjega (Eshatonu) što se tek ima ostvariti u punini. Crkva za to živi i u tome ima opravdanje svog postojanja i djelovanja.

Crkvenost i proročko-kritički duh u Crkvi danas

'Sadašnjost' Isusa Krista i Crkve

Pastoralna konstitucija Drugoga vatikanskog sabora »*Gaudium et spes*« jest, možda, jedna od najvećih novosti i veliki iskorak Katoličke Crkve prema svijetu, prema budućnosti, uspostavljanju plodnije suradnje i stvaranju pretpostavki za plodonosnije naviještanje evanđelja, te uprisutnjenje života i djelovanja Isusa Krista. Tu konstituciju na poseban način odlikuje značajka »dijaloga sa svijetom«, u kojem ona, kako ističe W. Kasper, »govori direktno 'svijetu današnjice'«²³.

Gledano sveobuhvatnije, taj dijalog označava temeljnu značajku i zadaću Crkve: posredovati i uprisutniti Kristovu Radosnu vijest i ovjekovječiti spomen muke, smrti i uskrsnuća Isusa Krista. Drugim riječima, Crkva i svijet postaju partneri, sugovornici, *ravnopravni suradnici*. Oboje su postavljeni u ovaj svijet i imaju svoje autonomne zadatke koje izvršavaju različitim sredstvima i na različiti-

²¹ W. SCHREER, *nav. dj.*, 38.

²² H.-J. HOEHN, *Gegen Mythen*, 16.

²³ W. KASPER, »Die Kirche in der Welt von heute«, u: *Fides quaerens intellectum. Beiträge zur Fundamentaltheologie*, Tübingen–Basel, 1992., 268. Usp. E. SCHILLEBEECKX, *Il mondo e la Chiesa*, EP, Roma, 1969.

ti način. Ipak, i jedno i drugo su, svatko na svoj poseban način, u misiji jedne velike, dalekosežne zadaće: ostvariti, postići i posredovati temeljnu istinu i temeljnu kategoriju ovosvjetskog zbivanja, da je sve stvoreno prožeto i konačno usmjereno prema eshatološkoj budućnosti – budućnosti koja je već obilježena i spasenjskim djelovanjem, smrću i uskrsnućem jedinog Gospodina, Isusa Krista.

Što se tiče Crkve, ona je tim programatskim dokumentom, konačno »posvijestila sebi svoju dužnost da ispituje 'znakove vremena' i da ih u svjetlu Evanđelja tumači. I Koncil je time htio dati usmjerenje u moralnim i društvenim pitanjima našega vremena«²⁴.

S druge strane, Crkva je također svjesna poteškoća, protivljenja i svega onoga što je povezano s mučnim sijanjem evanđeoskog sjemena i probijanjem njegovog rasta, da donese plodove. Pri tome, Crkva sve više postaje svjesna i oslobađa se stava koji je u njoj dugo prevladavao. To je obrambeni, rezervirani stav; strogo čuvanje i zatvaranje u vlastite redove. Dobro zapaža G. Pattaro kada piše, u svezi s tim, da »je problem koji se ovdje postavlja, sasvim drugi: kako na vjerodostojan način osigurati navještaj Evanđelja društvu koje ga odbija da ono ne bi ostalo bez Boga i bez spasenja koje jedino dolazi od njega. I sa čašću čovjeka, u igri je i sama čast Božja«²⁵.

U konačnici, može se zaključiti da je Drugi vatikanski sabor u cjelini, a posebice konstitucija »*Gaudium et spes*« (7. 12. 1965.) onaj *proročko-kritički glas*, poziv, usmjerenje i programatska deklaracija koja je uspjela trgnuti cijelu Crkvu i okrenuti je prema svijetu i njegovim problemima. Karl Lehmann će zaključiti da su dvije temeljne oznake Crkve, crkvenosti i samog shvaćanja Crkve, po Drugom vatikanskom saboru ove: *communio et missio* – zajedništvo, zajednica, koinonia i poslanje, poslanje koje mora doći do na kraj zemlje i do svakog čovjeka.²⁶

Konačni cilj, usmjerenost i zajedništva i poslanja jest jedan jedini, tj. zajednički. To je: ostvariti usku, blisku, neraskidivu vezu, zajedništvo s Isusom Kristom i njegovom zajednicom – Crkvom, te da to zajedništvo bude neprekidna stvarnost i sadašnjosti i budućnosti.

Proročko-kritička dimenzija Crkve

Već je u prošlom stoljeću kardinal John Henry Newman isticao da »teologija nastavlja upravo proročku Kristovu službu«²⁷. Danas možemo proširiti tu mi-

²⁴ W. KASPER, *nav. dj.*, 268.

²⁵ G. PATTARO, *Corso di teologia dell' ecumenismo*, Queriniana, Brescia, 1992., 21.

²⁶ Usp. K. LEHMANN, *Glauben bezeugen. Gesellschaft gestalten*, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1993., 295–363 (298).

sao. Cjelokupna Crkva, kao zajednica, i svaki vjernik, kao pojedinac, nastavlja i oživotvoruje tu Kristovu zadaću i temeljno poslanje. Drugi vatikanski sabor je to, iznovice, naglasio i stavio u prvi plan. Među značajnijim datostima navještaja kraljevstva Božjega, koje se već ostvaruje, te treba biti prisutno i rasti u ovozemaljskom smislu i u konkretnosti ljudskoga života, jest povezanost tog navještaja s proročko-kritičkom dimenzijom. Josef Homeyer lijepo zaključuje: »Drugi vatikanski sabor je, s energičnim naglašavanjem, navještaju kraljevstva Božjega Isusa Krista i sjećanju na staru proročku tradiciju nade Izraela dao novi (stari) lik: Bog djeluje u povijesti *sada i ovdje*; njegovo kraljevstvo je među nama, doduše maleno i udarano, ali ipak stvarno i djelotovorno u navještaju i u osvjedočenim činima ljubavi, koje Isus djeluje i koji se nastavljaju u onima koji njega slijede i po njegovom duhu žive, i po kojima Bog obnavlja lice zemlje.«²⁸

Temeljni tekst sabora jest »Lumen gentium«, br. 12. koji kaže: »Sveti Božji Narod ima dio i u proročkoj Kristovoj službi, šireći svuda živo svjedočanstvo o Njemu, osobito životom vjere i ljubavi, i prinoseći Bogu žrtvu hvale, plod usta koja ispovijedaju Ime Njegovo (usp. Hebr 13,15). Cjelina vjernika, koji imaju pomazanje od Svetoga (usp. 1 Iv 2,20 i 27), ne može se u vjeri prevariti, i to svoje posebno svojstvo očituje nadnaravnim osjećajem vjere cijeloga naroda kada 'od biskupa sve do posljednjih vjernika laika' pokazuje opće svoje slaganje u stvarima vjere i morala.«

Međutim, tu dimenziju kršćanskog življenja i bivstvovanja zajednica vjernika mora jače očitovati i izraziti prema van. Sve više prolazi vrijeme 'folklornoga kršćanstva' koje nije osobno osvjedočeno i osobno proživljeno. Tradicionalno, folklorno, kolektivno kršćanstvo ne može više preživjeti. Stoga Jakov Jukić poziva na 'koncilsku obnovu Crkve i kršćanstva', te smatra da manje treba govoriti o nekoj 'duhovnoj obnovi' koja nema točno određenih smjernica. On piše: »Od folklornoga kršćanstva teško je očekivati bilo što osim slabljenja proročke funkcije Crkve. Ostaje nam dakle onda jedino pastoral osoba i odgoj zrelih kršćana, sposobnih za susret s modernim svijetom i njegovim problemima, a što se sretno poklapa s Kristovom poglavitom porukom. Ako osobno kršćanstvo ne donese ploda, još će manje to učiniti sakralni populizam bez unutrašnjeg vjerskog poticaja... Otud potreba da naše kršćanstvo individualiziramo do unutrašnje odgovornosti pojedinca, a ne do izvanjske čvrstoće crkvenog kolektiviteta.«²⁹

²⁷ W. KERN – F. NIEMANN, *Nauka o teološkoj spoznaji*, KS, Zagreb, 1988., 169.

²⁸ J. HOMEYER, *Aufbruch zu neuer Gemeinschaft. Kirche in nachchristlicher Gesellschaft*, Berward, Hildesheim, 1991., 64.

²⁹ J. JUKIĆ, »Kršćani između Tradicije i modernog svijeta«, u: *Koncil u Hrvatskoj. Zbornik radova Teološkog simpozija*, Split, 1996., 124–136 (134).

Što se tiče *proročko-kritičke dimenzije Crkve* u sadašnjem trenutku, Josef Homeyer, biskup Hildesheima i predsjedavajući komisije za društveno-politička pitanja Biskupske konferencije BRD-a, nastoji dati neka usmjerenja. On naglašava da se proročko-kritički duh u Crkvi i kod svakog pojedinca danas treba očitovati kroz *nekoliko usmjerenja i razina*.

To su: »odgovornost katolika (kršćana) za cijelo društvo«, »davanje pravih kršćanskih odgovora i ostvarivanje tih odgovora u Crkvi, zajednici, društvu«³⁰; »koncilski proces i zauzetost za mir, pravednost i očuvanje okoliša, svega stvarnog mora ići naprijed i usavršavati se«³¹; »traži se istinsko obraćenje Isusu Kristu..., i odgovarajući preokret (zaokret) našeg mišljenja i ponašanja«³²; »ekumenski proces«, zauzetost za sjedinjenje svih kršćana³³; »promjena našeg života – 'osobno obraćenje', te promjena svih paradigama i osjetljivost za pitanja budućnosti«³⁴; »promjena od klasičnog, socijalno-etičkog modela na egzistencijalno-etičko postavljanje u pitanju svega«³⁵. Posebno se mjesto daje »osobnom ponašanju (stavu, svjedočanstvu, osnivanju obiteljskih krugova, temeljnih zajednica)«³⁶; te »spremnost i životno, zajedničko usmjerenje na Isusa Krista«³⁷.

Na kraju, on zaključuje: »Crkva mora, tijelom i krvlju (cijelim svojim bićem, D.M.) ući (prodrijeti) u takvu sadašnjost (stvarnost)«³⁸, promijeniti svoj govor, komuniciranje i zamijeniti »normativni način mišljenja u Crkvi sa životnim primjerima vjere«³⁹.

Dakle, *proročko-kritička funkcija* i dimenzija Crkve, kao cjeline, i svakog pojedinca, jest ono što postaje znakom raspoznavanja – '*znakom vremena*' i, vjerojatno, najprepoznatljivijom značajkom Crkve i kršćanstva u budućnosti.

Zaključak

Katolička Crkva, i cijelo kršćanstvo, stoji pred velikim izazovima i zadacima. Možda nikada u povijesti, izuzevši stoljeća progonstva i mučeništva, vremena nisu bila zahtjevnija. Suvremeni svijet doživljava silne, nezaustavljive prom-

³⁰ J. HOMEYER, *nav. dj.*, 65.

³¹ *Isto*, 66.

³² *Isto*.

³³ *Isto*.

³⁴ *Isto*, 67.

³⁵ *Isto*.

³⁶ *Isto*, 68.

³⁷ *Isto*, 69.

³⁸ *Isto*.

³⁹ *Isto*, 70–71.

jene. Ali i u tim promjenama i brzom tehničkom preoblikovanju svijeta i čovječanstva, i dalje ostaje *čovjek* – čovjek pojedinac, koji traga i očekuje rješenja za svoja egzistencijalna pitanja. Jedino poruka i navještaj Isusa Krista, koji je jedini »Put, Istina i Život« (Iv 14,6), može biti odgovor na ta pitanja.

Crkva je pozvana i poslana, u svako vrijeme i na svakom mjestu, da odgovori na te zahtjeve suvremenog čovjeka.

Proročko-kritička funkcija Crkve danas ima za cilj da Crkva što vjernije svjedoči, posreduje i ostvaruje cjelokupnu svoju zadaću – uključivanje svakog čovjeka u spasenjsko djelo Isusa Krista i ostvarenje zajedništva i jedinstva cijelog ljudskog roda; zajedništva s Bogom i zajedništva ljudi među sobom (usp. LG 1). To je njezino temeljno i istinsko poslanje.

Literatura:

1. Michael N. EBERTZ, *Kirche im Gegenwind. Zum Umbruch der religiösen Landschaft*, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1997.
2. Gerhard LOHFINK, *Gesù come voleva la sua comunità. La Chiesa quale dovrebbe essere*, EP, Cinisello Balsamo, 1987.
3. ISTI, *Braucht Gott die Kirche. Zur Theologie des Volkes Gottes*, Herder, Freiburg/B., 1998.
4. *Glauben ohne Kirche. Neue Religiosität als Herausforderung für die Kirchen*, (Hg. Evangelische Akademie Baden-Katholische Akademie Freiburg), 1995.
5. Fritz KOESTER, *Religiös und frei. Glauben ohne Kirche?*, Knecht Verlag Frankfurt/M, 1997.
6. Karl GABRIEL, *Christentum zwischen Tradition und Postmoderne*, Quaestiones disputatae 141, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1992.
7. *Dialog als Selbstvollzug der Kirche*, (Hg. G. Fuerst), QD 166, Herder, 1997.
8. Jakov JUKIĆ, *Lica i maske svetoga*, KS, Zagreb, 1997.
9. Jürgen WERBICK, *Vom entscheidend und unterscheidend Christlichen*, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1992.
10. Joseph RATZINGER, *Sol zemlje. Kršćanstvo i Katolička crkva na prijelazu stoljeća*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997.
12. *Kirche. Postmodern 'überholt'? Erfahrungen und Visionen in einer Zeit des Umbruchs*, (Hg. J. Homeyer – G. Steins), Bernward, München, 1996.
13. Eugen BISER, *Überwindung der Glaubenskrisen. Wege zur spirituellen Aneignung*, Don Bosco Verlag, München, 1997.
14. Paul M. ZULEHNER, *Kirchenentauschungen. Ein Plädoyer für Freiheit, Solidarität und einen offenen Himmel*, KSS, Wien, 1997.
15. *Kleines Credo für Verunsicherte*, (Hg. N. Kutschki – J. Hoeren), Herder, 1993.

16. Gustave MARTELET, *Teologia del sacerdozio. Duemilla anni di Chiesa in questione*, Queriniana, Brescia, 1986.
17. Walter KASPER, *Orientamenti della fede per il futuro*, Queriniana, Brescia, 1980.
18. Herbert HAAG, *Worauf es ankommt? Wollte Jesus eine Zwei-Stände-Kirche?* Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1997.
19. Heinrich FRIES, *Cristianesimo e Chiesa al vaglio della critica odierna*, GdT 17, Queriniana, Brescia, 1967.
20. Joseph RATZINGER, *Vom Wiederauffinden der Mitte. Grundorientierungen*, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1997.
21. *Consiglio delle Conferenze Episcopali d' Europa (CCEE), Religione: fatto privato e realtà pubblica. La Chiesa nella società pluralista* (a cura di Aldo Giordano), EDB, Bologna, 1997.
22. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, »Naša crkvenost danas i sutra«, u: *Vrijeme suodgovornosti I*, KS, Zagreb, 1981., 425–445.
23. Karl RAHNER, *Praxis des Glaubens* (posebice pogl. *Glaube*, 52–199), Geistliches Lesebuch (Hrsg. K. Lehmann – A. Raffelt), Benziger–Herder, Zürich–Köln–Freiburg–Basel–Wien, 1982.
24. Gerhard SCHULZE, *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart*, Campus Verlag, Frankfurt–New York, 1997.
25. Karl LEHMANN, *Glauben bezeugen, Gesellschaft gestalten. Reflexionen und Positionen*, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1993.
26. *Crkva u uvjetima modernoga pluralizma. Zbornik radova teološkog simpozija o pluralizmu* (prir. N. A. Ančić – N. Bižaca), Crkva u svijetu, Split, 1988.
27. Ivan DEVČIĆ, *Pred Bogom blizim i dalekim*, FTI, Filozofski niz 13, Zagreb, 1998.
28. U. BECK, *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*, Frankfurt/M, 1986.
29. *Koncil u Hrvatskoj. Zbornik radova teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Drugoga vatikanskog sabora*, CuS, Split, 1996.
30. Drago ŠIMUNDŽA, *Ljudske vrijednosti i kršćansko poslanje*, CuS, Split, 1995.
31. ISTI, *Crkva i demokracija*, CuS, Split, 1995.
32. *Die Kirche Christi. Enttauschung und Hoffnung* (Hrsg. Paulus Gordan), Styria-Butzon&Bercker, Graz–Wien–Köln–Kevelaer, 1982.
33. *Gott – ein Fremder in unserem Haus? Die Zukunft des Glaubens in Europa* (Hg. P. Huenermann), QD 165, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1996.
34. Peter L. BERGER, *Sehnsucht nach Sinn. Glauben in einer Zeit der Leichtgläubigkeit*, Campus, Frankfurt/M. – New York, 1994.
35. *Die Theologie auf dem Weg in das dritte Jahrtausend, Festschrift für J. Moltmann*, (Hrsg. C. Krieg – Th. Kucharz – M. Volf), Chr. Kaiser, Gütersloh, 1996.
36. C. CALABRESE, (a cura di), *Chiesa e profezia*, Coll. Biblioteca di ricerche teologiche, Edizioni Dehoniane, Roma, 1998.

37. Medard KEHL, *Wohin geht die Kirche. Eine Zeitdiagnose*, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1996.
38. *The Reception of Vatican II* (Edd. G. Alberigo – J. P. Jossua – J. A. Komonchak), The Catholic University of America Press, Washington, D.C., 1987.
39. Gotthold HASENHÜTTL, *Carisma. Principio fondamentale per l'ordinamento della Chiesa*. Nuovi saggi teologici 1, ED, Bologna, 1973.
40. Henri de LUBAC, *Meditazioni sulla Chiesa*. Opera omnia, vol. 8. Chiesa, Jaca Book, Milano, 1993.
41. *Christsein 2001. Erwartungen und Hoffnungen an der Schwelle zum neuen Jahrtausend* (Hrsg. J. Roeser), Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1998.
42. Joseph RATZINGER – Vittorio MESSORI, *Razgovor o vjeri. Jasni odgovori na suvremene dvojbe*, Verbum, Split, 1998.

Summary

THE CHURCH AND CHURCHISM TODAY

Dušan MORO, Makarska

Many have called the 20th century, the »century of the Church«. R. Guardini wrote: »The Church is awakening in the soul.« However, in spite of optimistic expectations, and aside from the II Vatican Council which was »the convention of the Church about the Church«, the last decade of this century has not fulfilled these hopes and predictions. On the contrary, quite the opposite is occurring.

There has been large-scale alienation from the Church, especially in rich western countries. Indifference, secularism, individualism, and subjectivism are becoming more and more prominent, and many are already speaking of »the death of the Church in the soul!«

What has caused and is causing this?

This article in brief quick steps, attempts to catch a glimpse of the essence of the problem in the large ideological and world view movements which mark the beginning of the 20th century, and which will continue until the end of the century, that is to say, of the transformation from modernism to a postmodern society and postmodernist mentality and world view.

Phenomena such as modernism, secularism, laicism, indifferentism, as well as extreme subjectivism and individualism, will mark this time and condense all its terms of reference in the contemporary moment which is called the post-modern era.

This is a very complex phenomenon which opposes Christianity and the Christian view of the world – its approach to and evaluation of the past, present and future. Modernism rejects the past and sees everything in terms of the future which is the measure of all things.

Post-modernism rejects and invalidates the future itself. Neither the past nor the future offer any security, nor do they fill life with meaning or aim it in the right direction.

Along with these world perspectives, one must include great social, technical, technological and biotechnical changes and possibilities, such as the determination of living conditions, and even free choice in one's own life. It is a question of beginning and ending of life and living. Genetic and biotechnical procedures and progress in these areas must be in coordination and harmony with the fundamental message of the Gospel and the teachings of Jesus Christ and his church.

In fact according to these conditions and points of view, Christianity and the Catholic Church become more necessary, and its prophetic-critical attitude and mission emerge as, maybe, the one and only chance. The Christian proclamation which, objectively, is lodged in the historical past event—the event of Jesus Christ, his incarnation, life, death and resurrection – is the proclamation of God's Kingdom, which is coming, and which will, to the full, be realised in Eshaton, is and became a fundamental point of reference and support.

This is the continual »present«; it is the »here and now«, which touches every person and which joins and intertwines all historical threads and terms of reference and pasts which in the present open and necessarily orient and influence the future—God's final »now and forever« – which we hopefully look forward to.

The prophetic-critical proclamation of the Church is its fundamental mission and continuation and constant presence and eternalization of the service of Christ's priests, kings and prophets.

Key words: The Church, society, pluralism, postmodern, prophetic function of the Church.